49· Hermann Volk, *Բրխառոսախօսութիւնը կարլ Բարթի եւ Էմիլ Բրաննէրի քով* էջ 613—673:

50· Rudolf Schnackenburg, *Նոր Կտակարանի քրիստոսախօսական ասացուածքներու չմիարանութիւնը Բուլկեդոնական հանդանակին հետ ըստ* Rudolf Bultmannի *մեկնութեան*, էջ 675—693:

51· Bernard Leeming, *Անդրադարձութիւն Անգլիական քրիստոսախօսութեան վրայ*, էջ 695—718 (անգլ·):

52· Bernard Schultze, *Քալկեդոնը նոր ռուսական աստուածաբանութեան մէջ*, էջ 719—763:

53· Joseph Olšr եւ Joseph Gill, *Քալկեդոնի Իէ· կանոնն Կոստանդինուպոլսի եւ Մոսկուայի միջեւ ծագած վիճաբանութեան մէջ*, էջ 765—783 (անգլ·):

54· Joseph Neuner, *Քրիստոս-խորհուրդը* (mysterium) *եւ հնդկական վարդապետութիւնը ի մասին* Avatāraի, էջ 785—824:

Կը յաջորդէն ցանկը եւ նմանիք: Adolf Schönmetzer *կազմած է «Յուցակ մը Քալկեդոնի ժողովին պատմութեան հայոց գրականութեան»* (էջ 825—865), *որ չատ տեսակէտներէ օգտակար եւ գովելի աշխատութիւն մէ*: *Այս բաժնին մաս կարելի է համարել «Համառօտութիւնքը»* (էջ 866—875): *Ա.—Գ. հատորներուն կը պատկանին Ս. Գրոց տեղիքներու* (էջ 880—884), *Ճառնարէն* (էջ 885—890) *եւ յատիններէն տեսականն բառերու* (էջ 891—893) *եւ Ճառուկ անուններու եւ իրաց* (էջ 894—981) *ցանկերը*:

Այս յօդուածներու երիներանգ հոյլը ոչ միայն նպատակ կը բերէն պատմութեան եւ աստուածաբանական գրականութեան, այլ եւ փայլ կու տան ձեռնարկութեանս, որ լիութիւն յաջողութեամբ պսակուած է:

Ինչպէս նկատած պիտի ըլլան ընթերցողներս, Հայոց Եկեղեցւոյ տեսակէտը հանդէպ Քալկեդոնի լայն էջերով ներկայացուցած է Հ. Վահան Ինգլիզեան (Բ., էջ 361—417), *յեցած տկզբնական տրիւրներու վրայ, առարկայական քննութեամբ: Ճուսով եմ, թէ Մեծ. Հեղինակը իր այս ուսումնասիրութիւնը հայերէն խմբագրութեամբ ալ հրատարակ պիտի հանէ: Հայ ըմբռնումներու վերլուծութեան մեծապէս պիտի նպաստեն J. Lebonի (թ. 10), P. Mouterdeի (թ. 11) եւ Ch. Moellerի (թ. 13) աշխատութիւնները, լուսով ուրիշ անուններ եւ յօդուածներ, որոնք կը հային ե*.—*Է· դարերու պատմութեան եւ մտածողութեան: Այս շրջանի պատմական ժամանակագրութեան համար դեղեցիկ առաջնորդ պիտի ծառայէ* Adolf Schönmetzerի *ժամանակագրական տախտակը* 422—564 *տարիներու* (Բ., էջ 941—967), *որ պատրաստուած է մեծ խնամքով*:

Հատաքական այժեղով եւ յօրինուածական կառուցմամբ Յուշարձան մը, որ իր ներքին հարատութեամբն եւ արտաքին տեսքովը պիտի պահէ իր արժէքը երկար տարիներ:

Հ· Ն· ԱԿԻՆԵԱՆ

ԲԱՐԹԻՆ ՐՀՆՑ. (ՄԱՂԱԽԻԱ) ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ, Բարերդ եւ իր շրջակիները: Փարիզ 1955:

Առաջիկայ հատորս Բարերդի ամբողջական պատմութիւնը պարփակող դիրք մը չէ՝ պատմական, տեղագրական, ժանեսական, կրթական-մշակութային եւ այլ հարցերու մանրամասն ուսումնասիրութեամբ:

Անոր հեղինակը՝ Բարերդի Լսոնի դիւղացի Մաղաքիա, յետոյ (1948ին) *Բաքուի Գիհոյ· Արսլանեան իր «Երկու խօսք»ին մէջ կը յայտնէ արդէն թէ դիրքիս բուն նպատակն եղած է դրի առնել 1915 թուին «Բաբերդցի խումբ մը կտրիճներու մարտնչումները իրենց լեռներուն մէջ»*:

Արսլանեան՝ հայրենակիցներու «բուռն փափաքին գոհացում տալու համար» (էջ 5), *պատմական, տեղագրական, կրթական եւ վիճակագրական հարցերու մի՛ընդհէ վերջ* (էջ 9—62), *կ՛անդնի բուն իր նիւթին՝ պատմելու համար թէ ո՛րքան կարճ տեւած էին 1908ի կեղծ Սահմանադրութեան ընծայած ազատութեան, խանդավառութեան եւ տեսակ մը դինովութեան օրերը, որոնց յանկարծակի յաջորդած էին անօրինակօրէն սարսռազդեցիկ «գուլում-ներ»*: 1915 *Մայիսի սկիզբը Բաբերդի եւ շրջանի հայ երիտասարդութիւնը զինուորութեան կը կոչուի՝ համբառնութեան չինութեան* — «*Ինչսաթ թապուրի*» — *գործածուելու համար: Մայիս 27ին չարաթ մը առաջ կը ձերբակալուին բոլոր աչքառու Հայերը եւ կը բանտարկուին ու կ՛անհետացուին: Մայիս 27ին մեկ մեկ ժամ ժամանակ տրուելով պատրաստութեան՝ կը տեղահանուի Բաբերդի 29 հայ դիւղերու բնակչութիւնը եւ*

հինգ օրուան հետիոտն ճամբորդութենէ վերջ՝ Ա.—տոզան լերան ստորոտը կը խոցխոցուին (էջ 94): *Դիւղերու տեղահանութենէն 6 օր վերջ քաղաքն ալ կը տեղահանուի եւ երկնկայի ուղղութեամբ տարուելով՝ կը բնաջնջուի: Բարերդի շրջանի Հայութեան կորուստը կը հաշուուի* 18,000 *հոգի*:

Ճամբաներու չինութեան յատկացուած հայ երիտասարդներէն 7 հոգինոց խմբակ մը Յունիս 9ին փախուստ տալով՝ լեռ կը բարձրանայ, ուր մինչեւ ուրիշ փախուստականն Հայերու՝ ամիսներ տեւող տառապալից կեանք մը կը քաշքշէ, որոնց մանրամասն օրագրութիւնը բանած է հեղինակը՝ Մաղաքիա Արսլանեան, որուն առաջնորդութեամբ ի վերջոյ 9 հոգի ուս սահմանն անցնելով՝ 1915 Հոկտ· 1ին կ՛ապահովեն ընդ միշտ եւ կ՛անցնին Հայաստան: Իրենցմէ քիչ վերջ 9 հոգինոց խումբ մ՛ալ կ՛ապահովի՝ անցնելով ուս սահմանը: Իսկ ճամբաշինութեան համար հաւաքուած հայ երիտասարդութիւնը պանդուածօրէն կը կոտորուի:

1918ի *գարնան Զօր· Անդրանիկի կազմած Հայկ· նոր բանակի մը մաս կը կազմէին* 150 *Բարերդցիներ* (էջ 300):

Հ· Ե· ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՃԷՄԵԱՆ, Հարսնաճոպ· Հաւաքածոյ հայ ժողովրդական երգերու Զմշկածագէն եւ շրջաններէն: Փարիզ 1955:

Պր· Յովհաննէս Ա.Ճէմեան, *բնիկ Զմշկածագի, հայրենասիրական գովելի ձեռնարկ մ՛ըրած է հաւաքելու իր հայրենի քաղքին ու շրջաններու հայ ժող· երգերը՝ վերկելու համար զանոնք վերջնական կորուստէ: Ա.Ճէմեան յաջողած է հաւաքել* 50 *հատ երգ իրենց բառերով, զորոնք յետոյ յանձնած է ծանօթ երաժիշտ Պր· Ա.Տեոիս Գ· Մեսումեանի՝ ձայնագրելու համար զանոնք:*

Պր· Մեսումեանց այդ երգերը ձայնագրելու համար դիմած է զանազան անձերու ոչ միայն Պարիսի, այլ եւ Մարսէյլի մէջ գտնուելով Զմշկածագի եւ ուրիշ երգիչներ եւ անոնց երգել տալով ձայնագրած է եւրոպական նուագներով: Իր այս աշխատանքի ժամանակ ըրած է նաեւ անձնական պրպտումներ եւ գտած 18 *երգ եւս իրենց բառերով ու եղանակներով: Որով երգերու ամբողջական դումարը կ՛ըլլայ* 68:

Երգերս իրենց դլխաւոր տեսակներով կը դասակարդուին. 1. Հարսանեկան երգեր (7 *հատ*), 2· *Անտունիներ* (5 *հատ*), 3· *Մանիներ* (26 *հատ*), 4· *Պարերգեր* (23 *հատ*) *եւ* 5· *Շերթեր* (7 *հատ, 2ը գծայնագրուած*): *Մանրամասնութեան մէջ կը դասակարդուին նաեւ աշխատանքի, սրախօսական, զբօսանքի, օրօրի եւ Համբարձման «վիճակ»ի երգեր: Որքան կ՛երեւայ՝ Զմշկածագցիք մահերգեր չեն ունեցած: Այս հաւաքածոյի մէջ չենմարեցինք այդպիսի երգեր*:

94 *էջով այս հատորիկին հրատարակիչն է Պր· Բիւզանդ Ա.Ճէմեան, որ իր «Երկու խօսք»ին մէջ կը չեշտէ թէ իր հօրեղբայրը* (Պր· Յովհ· Ա.Ճէմեան) *ոչ միայն այս երգերը հաւաքած, այլ եւ պատրաստած է Զմշկածագի Պատմութիւնը, որուն «հրատարակութիւնն ըլլալով խոշոր եւ բազմածախս աշխատութիւն մը»՝ մէկ կողմը կը դնեն առայժմ: Թող թոյլ տրուի մեզ ընել այստեղ թերադրութիւն մը· դրքին մէջ* (էջ 6) *կ՛ըսուի թէ այս «Հաւաքածոյին հրատարակութիւնը անհատական ձեռնարկ մ՛ըլլալով, նիւթական ոչ մէկ ակնկալութիւն ունինք անկէ: Բայց անձնական նիւթական զոհողութեամբ...»: Արդ, չէ՞ր պատշաճեր որ ամէն այժմ իրեն պարտք համարէր նախ՝ օրինակ մը գնել այս սիրուն հատորէն, որ ամէն բան գիտէ այս մասին ըսել՝ հաւաքական ձեռնարկով մը այս հատորը կրցաւ լոյս տեսնել՝ հաւաքական ճիգերով ինչո՞ւ կարելի պիտի ըլլար դլուխ հանել: Ահա թէ ինչու կոչ կ՛ընենք բոլոր Զմշկածագցիներու պատուին ու վառասիրութեան. Հաւաքման ջանքերով որ առաջ լոյս հանել Զմշկածագի եւ իր շրջանի Ամբողջական պատմութիւնը, որով թէ՛ յիշատակ մը կանգնած պիտի ըլլաք ձեր հայրենի քաղաքին ու գիւղին եւ թէ գրաւոր աւանդ մը կտակած գալիք նոր սերունդներուն:*

Հ· Ե· ՊՕՂՈՍԵԱՆ

© National Library of Armenia